

5. Rebecca Oxford Language Learning Strategies. What every teacher should know. – New York: Newbury House, 1990. – 250 p.
6. Rogova G. Methods of teaching English. – Leningrad: Просвещение, 1975. – 312 p.
7. Savignon S.J. & Berns M.S. Communicative language teaching: Where are we going? – Chicago: University of Illinois, 1991. – 213 p.
8. Wallace Michael J. Training Foreign Language Teachers: A reflective approach. – Cambridge: Cambridge University Press, 1991. – 220 p.
9. Watkins. Learning to Teach English. – Essex: Delta Publishing, 2005. – 144 p.
10. Wenden Anita L & Joan Rubin. Learner Strategies in Language Learning. UK: Prentice Hall, 1987. – 329 p.
11. Woodward T. Planning Lessons and Courses: Designing Sequences of Work for the Language Classroom. Cambridge University Press 2001 – 266 p.

INGLIZ TILI GRAMMATIKASIDA GENDER TUSHUNCHASINING YARATILISH TARIXI

S.A.Nishanova
SamDCHTI, magistrant

Annotatsiya: Bu maqolada ingliz grammatikasida qo'llaniladigan gender tushunchasining kelib chiqish tarixi va xususiyatlari, hamda olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlar borasida qisqacha ma'lumotlar izohlar bilan ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: Gender, lingvokulturologiya, gipoteza, psixolingvistik

Vaqt o'tishi bilan insonning jinsi biologik xususiyatdan xarakterli ijtimoiy-psixologik xususiyatga aylandi. Shunday qilib, "gender" tushunchasi mavjud bo'lib, jamiyat odamlarga ularning biologik qavatiga qarab amalga oshirishni buyuradigan ijtimoiy va madaniy me'yorlar to'plamini anglatadi. "Gender" tushunchasi uzoq vaqt davomida grammatikadan tashqarida edi. Bu hodisa keng tarqalgan ijtimoiy-madaniy, psixolingvistik hodisa sifatida qaraladi. Til bilan bog'liq zamin omili birinchi marta antik davrda grammatik jins toifasini baholashda paydo bo'lgan.

Eng qadimiy va uzoq vaqt davomida turkum turkumining paydo bo'lishi va faoliyatining sabablari to'g'risidagi yagona gipoteza grammatik turkumdan jinsning tabiiy biologik kategoriyasi o'zaro bog'lanishiga asoslanib, ramziy va semantik xususiyatga ega bo'lgan. Ushbu gipoteza tarafdorlari grammatik jins tabiiy voqelik - boshqa qavatdagi odamlarning (Herder, Gumboldt, Grimm va boshqalar) mavjudligi ta'siri ostida paydo bo'lgan deb hisoblashadi, bir vaqtning o'zida tadqiqotchilar tushuntirish uchun til bo'lmagan tajribadan foydalanganlar. bir turdagi toifaning ekstralingvistik motivatsiyasi. Bu turkum turkumlarini talqin qilishda baholashning paydo bo'lishiga olib keldi: ismlarda erkak jinsi kuch, faollik, energiya semantikasi, unga taalluqliligi sababli paydo bo'ldi. Ayol jinsining nomlari, aksincha, passivlik, bo'ysunish bilan ajralib turardi. Shunday qilib, ijtimoiy voqelik shartlari tilning rivojlanish qonuniyatlariga ekstrapolyatsiya qilindi, bu E. Bornemannning asosiy gender tadqiqotlari tomonidan tasdiqlangan, bunda tahlil fanlararo yondashuv nuqtai nazaridan olib boriladi. Ramziy va semantik gipotezaga zarba turkumi mavjud bo'lmagan tillarning ochilishi bilan bo'ldi. Tildagi gender omilini o'rganishda saksoninchi yillarning oxirida e'lon qilingan rus maktabining ko'plab tilshunoslari (Haleeva I.I., Kirilina A.V., Malishevskoy D.Ch. va boshqalar) jasorat va ayollikni o'rganishni asosiy deb hisoblaydigan lingvokulturologik yondashuv deb ataladi. madaniy tushunchalar. "Gender" toifasining ijtimoiy ahamiyati uning zamin muammolari bilan bog'liq barcha til hodisalariga qo'llanilishini asoslaydi. "Qavat va uning ko'rinishlari nafaqat til "ro'yxatga olingan", balki aksiologiyaga ega bo'lib, dunyoning sodda tasviri nuqtai nazaridan baholanadi [3,110-114].

1970-yillardagi tadqiqotlar ularda mavjud bo'lgan lingvistik fan muammosini "e'tirof etish" ni ko'rsatadigan xulosalarning nopokligi bilan ajralib turadi. Til (nutq) xulq-atvorida «ayollar hamkorligi»ning «erkaklar raqobati»ga qarama-qarshi qo'yish nazariyasi gender tilshunosligining aspektlaridan biriga aylandi. Deyl Spender ("Odam tomonidan yaratilgan til", Spender, 1986) ta'kidlashicha, til dastlab jamiyatda erkaklar ustunligini o'rnatishga moyildir. Ushbu bayonot bir muammo bo'yicha qo'pol munozaraga sabab bo'ldi: haqiqatan ham shunga o'xshash hodisalar tilning voqelikni yaratishi bilan bog'liqmi yoki odamlarning tartibdagi so'zlari fikrlash jarayonlariga aloqador emasmi? Atrofdagi dunyodan bilish jarayonida ob'ektlar, xususiyatlar, jarayonlar nafaqat real, balki ichki dunyolar ham ajratiladi va chaqiriladi. Madaniyatning tasvirlari, ramzlari, standartlari va stereotiplarini oxirigacha etkazish mumkin, shuningdek, qadriyatlar jamiyati sifatida tan olingan axloqiy me'yorlar. Biologik - jinsiy voqelikdan kelib chiqadigan gender stereotiplari ushbu madaniyat doirasida ushbu qavat vakillariga xos bo'lgan biologik belgilar, ijtimoiy rollar, mentalitet va xatti-harakatlarning xususiyatlarini aks ettiradi. Erkaklik va ayollik atamallari gender

stereotiplari bilan bog'liq holda, o'zlarini kontseptual metaforalarni (P. Lakoff) ifodalaydi, ular ichki ziddiyatli va ayni paytda erkaklar va ayollar substratlarining dinamik nisbatlarini o'tkazadi.[4,45-49]. Erkaklik va ayollik eng turli sohalarda, masalan, xatti-harakatlar turlarida, turli xil ijtimoiy faoliyat turlarida, shuningdek, ushbu hodisalarni tavsiflovchi tilda kuzatilishi mumkin. Keling, lug'at tahlili natijalariga qaytaylik. XX asr o'rtalarida ingliz lug'atlarining tahlili feministik tilshunoslikning leksikografik manbalarda tilning seksistik qo'llanilishini aks ettiruvchi va ko'paytiradigan ta'minlanganligini ko'rsatadi. Tadqiqot "Advanced Learner's Dictionary of Current English" A.S.Hornby lug'atining illyustrativ kontekstlari (IC) materiallari bo'yicha olib borildi [5,112-118], nufuzli 1940-50-yillarda, prod. 1942, 1948, 1958 (ALDCE), shuningdek, ushbu manbada ko'rsatilgandek kuzatishga qaratilgan:

- tilda ayollarning tushunarsizligi;
- ayollar maqomining erkaklarnikiga nisbatan ikkinchi darajaliligi;
- har ikkala jinsning stereotipik vakili, olib keladi
- boshqacha qilib aytganda, lug'at yozuvlarida gender assimetriyasi qanday ko'rsatilgan.

So'kinish va haqoratli so'zlar Balki ayollar yumshoq va itoatkor bo'lganlari uchun ular odatda so'kish va iflos so'zlardan qochishadi. Ularning fikricha, bunday so'zlar nafaqat boshqalarni bezovta qiladi va "tsivilizatsiya yo'q" degan taassurot qoldiradi, balki u va boshqalar o'rtasidagi munosabatlarni buzadi. Ayollar har doim o'zlarining inoyatiga va tildan foydalanishlariga ko'proq e'tibor berishadi. Ayollarning "la'nati, la'nati, do'zax" kabi so'zlarni aytishlarini, o'z his-tuyg'ularini ifodalash uchun "oh, azizim, xudoyim" degan so'zlarni kamdan-kam eshitamiz. Diminutives Ayollar "kichik" ma'nosiga ega bo'lgan so'zlarni ishlatishni yaxshi ko'radilar, masalan, bukmeyker, hanky, panties. Ular, shuningdek, azizim, sevgilim kabi mehr-muhabbatni ko'rsatadigan so'zlarni ishlatishni yaxshi ko'radilar. Bundan tashqari, ayollar xushmuomalalikni ko'rsatadigan so'zlarni ishlatishni yaxshi ko'radilar, masalan, iltimos, rahmat, va ular ko'proq evfemizmni ishlatishadi, ammo "jargon" erkaklarning afzalligi hisoblanadi. Tadqiqotdan shuni ko'rishimiz mumkinki, erkaklar va ayollar ta'kidlangan effektlarga erishishda o'zlarining lug'at tanlashlariga ega. Biz tez-tez bir ayolning "xo'p, bilasizmi..., menimcha..., menimcha....., ehtimol, men noto'g'riman, lekin... va hokazo.

ayollar turli yo'llar bilan quyidagicha ifodalaydi: Ayollar: Menga hayron bo'ldim, siz menga yordam bera olasizmi? Erkaklar: iltimos, menga yordam bering. Yuqoridagi misoldan ko'ramizki, erkaklar to'g'ridan-to'g'ri biror narsani so'rashga moyil, ayollar esa xushmuomalaroq. b. So'roq gaplar Ayollar erkaklarnikiga qaraganda ko'proq so'roq gaplarni ishlatadilar. Ayollar so'roq gaplarni yaxshi suhbatni davom ettirish strategiyasi sifatida ko'rishadi. Lakoff (1975) ta'kidlaganidek, erkaklarnikiga qaraganda, ayollar o'z fikrlarini ifodalash uchun so'roq gaplardan ko'proq foydalanadilar va ular teg savollaridan foydalanishni yaxshi ko'radilar, chunki teg savollari ohangni kamroq taranglashtirishi mumkin [11,78-80]. Fishman (1980) ko'plab juftliklar suhbatlari lentalarini to'pladi va u ayollar erkaklar kabi uch marta tegli savollarni qo'llashlarini aniqladi. Ushbu suhbatlarda ular 370 ta so'roq jumlaridan iborat bo'lib, ular orasida ayollar 263 tasini ishlatgan, bu erkaklar deyarli ikki yarim marta. Bu nuqta erkaklar va ayollar o'rtasidagi intonatsiya farqiga o'xshaydi. Xuddi Lakoff (1975) ayollar savolga ko'tarilgan ohang bilan javob berishlari mumkinligini aytganidek, erkaklar esa qat'iy bayonot berish uchun tushish ohangidan foydalanishni yaxshi ko'radilar. Lakoff (1975) ga ko'ra, ayollar buni qilishga chodirdirlar, chunki ular erkaklarnikiga qaraganda o'zlari va o'z fikrlari haqida kamroq ishonch hosil qilishadi. [12,71-77]

Turli xil ijtimoiy, madaniy va siyosiy omillar bilan bir qatorda, til, shubhasiz, xurofotlarning eng katta tashuvchilaridan biridir. Biz ongli yoki ongsiz ravishda barcha e'tiqodlarimiz, qadriyatlarimiz va umidlarimizni so'z boyligimiz, nutq uslubi va boshqalarni tanlash orqali tasvirlashga moyilmiz. Bundan tashqari, ma'ruzachilarning gender tengligi kabi turli xil ijtimoiy muammolarga munosabati bizning tilimiz orqali ko'rinishi mumkin.

Anketa natijalari shuni ko'rsatadiki, jinslar va ularning til qo'llanilishi o'rtasida turli xil kutish va lug'atdan tortib, kuch, birdamlik va bilvosita foydalanish, to'xtash va undov odatlarigacha ko'plab dixotomiyalar mavjud. Biroq, jinslar o'rtasidagi aloqani yaxshilash uchun bu dixotomiyalarni aniqlash etarli emas, balki ularni qabul qilish va ularni tanib olish va ularga rioya qilishni o'rganish kerak. Farqlarni tushunishdan tashqari, muloqotdagi o'xshashliklarni tan olish ham juda muhim, chunki ular jinslar o'rtasidagi tafovutlarni bartaraf etishda katta yordam berishi mumkin. Tadqiqotga ko'ra, bugungi kunda muvaffaqiyatli muloqotda gender emas, balki kommunikativ kompetentsiya hal qiluvchi ahamiyatga ega. Muhim mahorat - shaxsiy his-tuyg'ular va ma'lumotlar bilan bo'lishish qobiliyati, ushlab turish qobiliyati, adekvat shaxslararo munosabatlar va hayotiy masalalarni muhokama qilish qobiliyati mavjud.

Erkaklar ham, ayollar ham ushbu ko'nikmalarning bir qismiga ega ekanligi isbotlangan, ammo bir erkak yoki bir ayol bu xususiyatlarning barchasiga ega bo'lishi kamdan-kam uchraydigan hodisa. Shuning

uchun muvaffaqiyatli notiqalar bugungi kunda hokimiyat, tadbirkorlik va etakchilikning an'anaviy erkak xususiyatlarini va hissiy ekspressivlik va tushunishning ayol xususiyatlarini birlashtira oladigan notiqalardir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Aitchison, J. (1987). The language lifegame: Prediction, explanation and linguistic change. In W. Koopman, F. van der Leek, O. Fischer, & R. Eaton (Eds.), *Explanation and language change* (pp. 11-32).
2. Allerton, D.J. (1990). Language as form and structure: Grammar and its categories. In N.E. Collinge (Ed.), *An encyclopedia of language* (pp. 68-111). London: Routledge.
3. Corbett, G.G. (1994). Gender and gender systems. In R.E. Asher, & J.M.Y. Simpson (Eds.), *The encyclopedia of language and linguistics*. Vol. 3 (pp. 1347-1353). Oxford: Pergamon Press.
4. Crystal, D. (1987). *The Cambridge encyclopedia of language*. New York: Cambridge University Press.
5. Glaser, W.R., & Döngelhoff, F.-J. (1984). The time course of picture-word interference. *Journal of Experimental Psychology: Human Perception and Performance*, 10(5), 640-654.
6. Kooij, J.G. (1987). Dutch. In B. Comrie (Ed.), *The world's major languages* (pp. 139-156).
7. Monsell, S. (1985). Repetition and the lexicon. In A.W. Ellis (Ed.), *Progress in the psychology of language*, Vol. 2 (pp. 147-195). London: Erlbaum.

ZAMONAVIY INGLIZ TILIDAGI NEOLOGIZMLAR VA ULARNING SO'Z YASALISHIDAGI TENDENSIYALARI HAQIDA

Nurullayeva Dilfuza
(SamDCHTI magistranti)

Annotatsiya: Ushbu maqola zamonaviy ingliz tilning asosiy manbasini o'rganadigan tilshunoslikning so'z birikmalari, neologizm, so'z yasashidagi tendensiyalar haqida ma'lumot beradi. Shuningdek, ushbu maqolada biz zamonaviy ingliz tili tarixiga. Maqoladagi fikrlar nafaqat yozilgan yoki ma'lumotli, balki aniq fakt va misollar bilan isbotlangan.

Kalit so'zlar: zamonaviy ingliz tili, neologizm va tendensiya

17-asr port shaharlari va ularning nutq shakllari eski graflik shaharlariga ta'sir qiladi. Taxminan 1690-yillardan boshlab Angliyada ichki tinchlik va nisbatan barqarorlikning yangi davri boshlandi, bu esa san'atni, shu jumladan adabiyotni rag'batlantirdi. Zamonaviy ingliz tilini 1714 yilda Gruziya davrining boshida to'liq paydo bo'lgan deb hisoblash mumkin, ammo ingliz orfografiyasi 1755 yilda Jonsonning "Ingliz tili lug'ati" nashr etilgunga qadar bir oz barqaror bo'lib qoldi.

Uilyam Shekspirning Yelizaveta davrining boshqa mualliflariga nisbatan katta ahamiyati uning XVII-XVIII-asrlarda qabul qilinganligi natijasi bo'lib, bu standart ingliz tilining rivojlanishiga bevosita hissa qo'shadi. Ammo atigi 200 yil avval yozilgan Jefri Choser va Uilyam Lenglandning asarlari oddiy zamonaviy o'quvchi uchun ancha qiyinroq edi.

Neologizm (yunoncha *néo- néo-*, "yangi" va *lós lógos*, "nutq, talaffuz") - ajratilgan atama, so'z yoki ibora bo'lib, umumiy foydalanish jarayonida bo'lishi mumkin edi, lekin bu umumiy tilga to'liq qabul qilinmagan. (The Linguistics encyclopedia (Ebook ed.). London: Routledge. p. 601.) Neologizmlar ko'pincha madaniyat va texnologiyadagi o'zgarishlar tufayli yuzaga keladi. Tilning shakllanish jarayonida neologizmlar protologizmlarga qaraganda ancha yetuk. Rivojlanish bosqichi protologizm (yangi yaratilgan) va neologizm (yangi so'z) oralig'ida bo'lgan so'z prelogizmdir.

Ilmiy hamjamiyatda ingliz tili nashr etilgan tadqiqot va tadqiqotlar uchun asosiy til bo'lib, ba'zida o'xshash tarjimalar ("naturallashtirish" deb ataladi) qo'llaniladi. Shu bilan bir qatorda inglizcha so'z ma'noning qisqacha izohi bilan birga qo'llaniladi. Neologizmlarni tarjima qilish uchun to'rtta tarjima usuliga alohida urg'u berilgan: transliteratsiya, transkripsiya, analoglardan foydalanish, va qarz tarjimasi.

Ingliz tili doimo neologizmlarni o'z ichiga oladi. Masalan, so'nggi o'n yilliklarda kompyuter texnologiyalari tilga bir qancha yangi atamalar qo'shdi. Vebinar, zararli dastur, netroots va blogosfera zamonaviy neologizmlarning amerikacha ingliz tiliga integratsiyalashgan bir nechta misolidir. Neologizm so'zining o'zi 18-asrning ikkinchi yarmida, ingliz tilida so'zlashuvchilar fransuzcha "*néologisme*" atamasini o'zlashtirganlarida, mutlaqo yangi fanga ega bo'lgan. Bu so'zning ildizlari ancha eski bo'lib, oxir-oqibat qadimgi yunoncha *neos*, ya'ni "yangi" va *logos*, "so'z" degan ma'noni anglatadi.

Agar siz til faktlari uchun aqldan ozsangiz, tinglang. Neologizm - bu yangi ishlab chiqilgan yoki ishlab chiqarilgan so'z bo'lib, u umumiy foydalanishga tusha boshladi. So'z kundalik foydalanishda to'liq qabul qilinganda, u odatda lug'atlar tomonidan olinadi va texnik jihatdan endi neologizm emas.